

3.02.2005r.

FUNDACJA GENERAL ELŻBIETY ZAWACKIEJ
Muzeum i Muzeum Pomorskie Armii Krajowej
oraz Wojskowej Służby Polej
100 Toruń, ul. Pomorska 93, tel. 0546 56 65 22 166
e-mail: fapck@v.p.pl; www.zawacki.pl
NIP 956 16 25 127; REGON 140502736
KRS 00000 41692
Nr r-ku 82 1090 1506 0000 0000 5002 0244

Adres:
ul. Kłuszevska
87-100 Toruń

Toruń
PAP-PAL
HM Kłuszevski Stefan

M-1078/1830 Pom.

Zięć Alojzego Bednarskiego

**SPIS ZAWARTOŚCI
TECZKI**

Hruszewski Stefan.....

T: M-1078/1830 Pom.....

Temin PA 3-3R L:.....

I./1. Relacja *k. 2 s. 1-2*

I./2. Dokumenty (sensu stricto) dotyczące relatora *k. 4 s. 1-6*

I./3. Inne materiały dokumentacyjne dotyczące relatora —

II. Materiały uzupełniające relację *k. 2 s. 1-2*

III./1. Materiały dotyczące rodziny relatora —

III./2. Materiały dotyczące ogólnie okresu sprzed 1939 r. —

III./3. Materiały dotyczące ogólnie okresu okupacji (1939-1945) —

III./4. Materiały dotyczące ogólnie okresu po 1945

III./5. Inne ...

IV. Korespondencja

1) z rodzimą S. Hruszewski k. 2 s. 1-2

.....

.....

V. Nazwiskowe karty informacyjne *k. 5*

VI. Fotografie *album i kronografii*

1/1. Relacja.

1. Relacja Stefana Krużewskiego
z 20.02.1988, mps kop.

k. 2 s. 1-2

2008 1

Toruń, 20 luty 1988 r.

R e l a c j a dotyczy członka konspiracji Stefana Kru-
szewskiego, ul. Świętopołka 22/15, 87-100 To-
ruń.

Urodziłem się 20.III.1916 r. w Turznie, pow.Toruń, z ojca
Stefana i matki Anny z domu Brunatowska.

Szkołę podstawową, następnie 5 klas sześcioklasowej Szkoły
Wydziałowej ukończyłem w 1933 r. w Toruniu. W maju 1937 r. uzys-
kałem dyplom czeladnika w zawodzie ślusarstwo ogólne. Od 1937 -
1938 pracowałem w zakładzie ślusarskim u E.Röhra, przy ul. Mosto-
wej w Toruniu.

Od 24.II.1938 r. służyłem w wojsku, jako bombardier, główny mo-
tocyklista 8-go Dapl-u w Toruniu. Brałem udział w Kampanii Wrześ-
niowej jako kierowca-łącznik motocyklista w Armii Pomorze.

Dnia 17-go września 1939 r. na drodze ~~ku~~ Brześcia do Kowala,
wioząc meldunek do jednostki macierzystej zostałem ostrzelany,
w następstwie tego ranny w głowę i lewą nogę. Zostałem umiesz-
czony przez mojego dowódcę kpt Makowskiego i por. Gabryszewskiego
w szpitalu we Włodawie. Po opatrzeniu ran zostałem kierowcą cięż-
arówki z amunicją i żywnością, jadąc w kierunku Kazimierza.

Do niewoli dostałem się 24-go IX.1939 r. w Uściąg^{Wielka}. Po ucieczce
z niewoli, pod koniec października 1939 r. podjąłem ponownie
pracę u E.Röhra, jako mechanik samochodowy, gdzie pracowałem do
wyzwolenia.

Na początku listopada 1939 r. wstąpiłem za namową st.ogn.
Ignaszaka, zamieszkałego wówczas przy ul. Danielewskiego w Toruniu
a którego znałem i z którym przyjaźniłem się podczas służby wojsk
wej, do Organizacji Podziemnej.

St.ogniomistrz Ignaszak prowadził w 8 DAPL-u magazyn mobilizacyj-
ny a interesowała go sekcja samochodowa. Z ogn. Ignaszakiem utrzy-
mywałem stały kontakt, poza okresem jego aresztowania przez Gesta-
po, co miało miejsce w 1940 r. Po jego uwolnieniu udało mi się
ponownie nawiązać kontakt, który trwał do stycznia 1945 r. W stycz-
niu, około 15-17-go st.ogn. Ignaszak został aresztowany przez Ges-
tapo, ślad po nim zaginął. O moim kontakcie ze st.ogn. Ignaszakiem

i o mojej działalności sabotażowej wiedział również Alojzy Bednar-
ski, zam. wówczas w Toruniu przy ul. Zygmuntowskiej.

Moja działalność sabotażowa ograniczała się do reperowanych
przez mnie samochodów u E. Röhra, a które były zlecane do naprawy
przez Kraftfahrpark Toruń.

Sabotaż polegał na zluźnianiu panewek silnikowych, wsypywaniu
gipsu do oleju do silnika, co powodowało szybsze wyszlifowanie się
tłoków i cylindrów oraz uszkadzało cały układ olejowy. Do skrzyni
biegów wsypywałem wióry metalowe. Sabotaż ten przeprowadzałem sam,
bez wtajemniczania w to kolegów-współpracowników.

W ciągu 1-roku naprawiałem przeciętnie około 25 samochodów, z czego
udawało mi się około 50% uszkodzić czy wadliwie wykonać.

W czasie jednej kontroli, przy odbiorze naprawionego samochodu był-
bym wpadł. Odbierający z Kraftfahrparku zauważył że olej ma inne za-
barwienie i jest jakiś mętny. Przy pomocy i tłumaczeniu się kierow-
nika warsztatu Piotra Müllera udało mi się z tego wybrnąć, oczywi-
ście musiałem napełnić ten samochód prawidłowym olejem.

Za namową st. ogn. Ignaszaka na pewien okres zaniechałem tej działal-
ności. Po wygaśnięciu sprawy, podjąłem sabotaż na nowo i trwał on
do końca ~~1944~~. Naprawiane przez mnie samochody, a następnie usz-
kadzane były to marki: Ford 8V, Opel, MAZ, Magirus, Zis 105 jak rów-
nież osobowe Opel Capitan i Chevrolet, jak również ciągnik włoski
z napędem na 4 koła i inne.

W 1945 r. uzyskałem dyplom mistrzowski z zakresu ślusarstwa
precyzyjnego i podjąłem pracę w Toruńskiej Fabryce Szyldów i Stempli
w Toruniu, przy ul. Mostowej /obecnie "TORAL"/, gdzie pracowałem w
charakterze pracownika umysłowego, na stanowisku mistrza fabrycznego
Od 1960 r. podjąłem pracę w Technikum Mech.-Elektrycznym w Toruniu,
jako nauczyciel zawodu.

W 1973 r. uzyskałem świadectwo ukończenia Pedagogicznej Szkoły Tech-
nicznej we Włocławku, z tytułem technika-mechanika ze specj. obróbka
skrawaniem.

W szkole pracowałem do momentu pójścia na emeryturę, t.j. 31.VIII.197

Podczas okupacji w 1943 r. byłem aresztowany przez Gestapo, za
pomoc jeńcom wojennym, a zwolniony na interwencję mego szefa E. Röhra.

Stefan Kowalski

Były st. ogn. Ignaszak przeszedł w skład grupy
więźniów Gestapo - 32 mężczyzn i 7-miu kobiet, których w dn. 20.1.1945,
wyprawiłono z więzienia przy ul. Wąły w Toruniu, pod eskortą
4-rech Volksshermenów przez most do Dworca Głównego, a stamtąd

Wolę do Bydgoszczy, oddano ich w ręce Gestapo.
Tem dotychczas ich do transportu strażniczego ser 2 520
więźniów, których wyprawa była w styczniu 1945 r.
z Bydgoszczy w kierunku zachodnim. Zostali oni zamontowani
w niestabilnych okolicznościach i w rzeczywistości śledztwo po nich zaginął.
Informacje te, podał Alojzy Bednerki, wójt Tomisza Historyczny,
L. B. 1945, p. 11. Tomisza Cichociemni, dnia 7. 11. 1973.

Janewska Matgorata

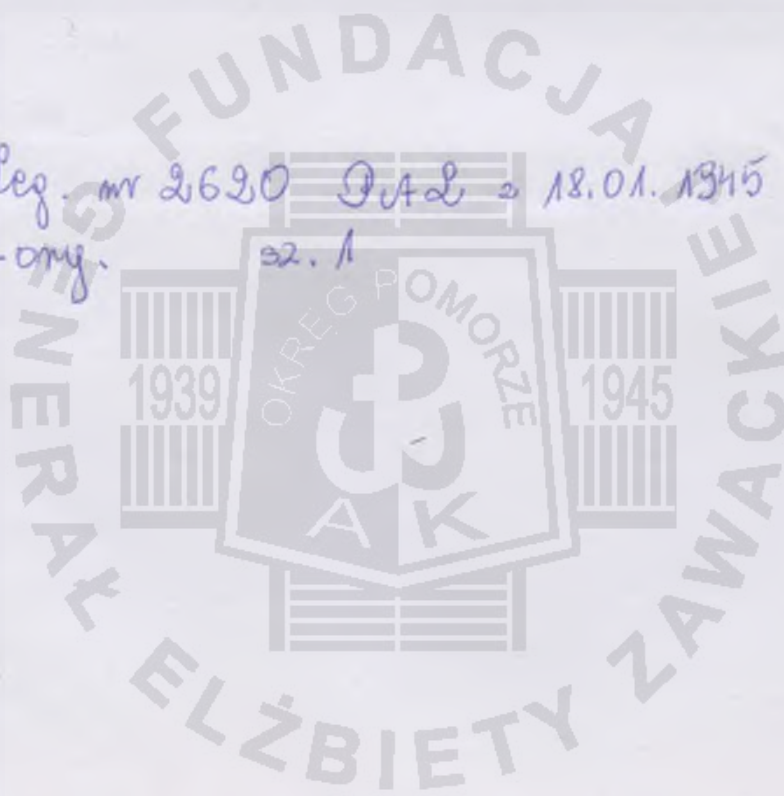
1/2. Dokumenty dotyczące reletora: Kruszewski
Stefan

1. Leg. nr 2620 P.A.L z 18.01.1945,
oryg. - koperta k. 1 s. 1-2
2. Rozkaz nr 74/Org. 1944 z dn. 18.02.1944
o awansie st. sierż. Kruszewskiego do
stop. chorążego - pismo Kom. Kaselnej
P.A.L (L.dz. 74/44) z 10.01.1945, kserokop.
oryg. (podpis) k. 1 s. 3
3. "Dokument zastępczy" - oświadczenie
Alojzego Bednarskiego i Władysława
Mrbaniake z 23.08.1946 o przyznaniu
Stefanowi Kruszewskiemu do P.A.P. - P.A.L,
kserokop. oryg. k. 1 s. 4-5
4. Leg. nr 46-90-3 M w wyd. w Warszawie
15.06.1990 o nadaniu Medalu "Za
Wdziak w Wojnie Obronnej 1939", kserokop. k. 1 s. 6

1/2

1-2

1. Leg. nr 2620 PAŁ z 18.01.1945
-ony. 22.1

Nr. 2620

Brygada

D. K. III

Nazwisko

(Kruszewski)

Kruszewski Stefan

Stopień

chor.

Funkcja

perkus. (igora) samod.

O. K. VIII

odcisk palca

Pseudonim

Przynależność org. P. L. L. / P. H. P.

Od. 1939

Okaziciel niniejszego jest

Oficerem

Zaświadczenie

Polskiej Armii Ludowej

w. z. Komendant Naszel.

pieczęć

podpis

Data

11. I. 1945

UWAGI

KOMENDA NACZELNIK
Polskiej Armii Ludowej
L.dz.74/44.

M.p. 10. stycznia 1945.r. 3

Do

Ob. *st. sierżanta Krusiewskiego*.....

Rozkazem Nr.74/Org. 1944.r. z dnia 18.II.1944.r. Pkt.1. -
został Kolega awansowany do stopnia..... *chorążego*.....

KOMENDANT NACZELNIK P.A.L.

J. Kubiś
KUBIŚ
General Brygady.

4

DOKUMENT ZASTĘPCZY.
=====

My nizej podpisani:

- 1/ ppor. BEDNARSKI Alojzy, s. Alojzego, ur. dnia 9.01.1896r.
w Toruniu, Nr legitymacji 2611, zamieszkały w Toruniu, ul.
Zygmuntowska Nr 14;
- 2/ ppor. URBANIAK Władysław s. Adama, ur. dn. 4.02.1900r. w Plesze-
wie, Nr legitymacji 3306, zamieszkały w Toruniu, ul. Dekerta
Nr 16;

zamiast przysięgi stwierdzamy własnoręcznymi podpisami i bierze-
my na siebie całkowitą odpowiedzialność za prawdziwość poniższe-
go, a mianowicie, że ob. K R U S Z E W S K I Stefan, s. Stefana,
urodz. dnia 20.03.1916r. w Toruniu, Nr legitymacji 2620, zamieszka-
ły w Toruniu, ul. Zygmuntowska Nr 14, służył w Polskiej Armii
Podziemnej z późniejszą przynależnością do Polskiej Armii Lu-
dowej. Mianowany werkmistrzem w stopniu chorążego dnia 18.11.
1944r. - rozkaz Komendy Naczelnej Polskiej Armii Ludowej Nr
74/org.pkt 1 z dnia 18.11.1944r.

Torun, dnia 23. sierpnia 1946r.

Bednarski Alojzy ppor.
/ BEDNARSKI Alojzy, ppor. /

Urbania Władysław ppor.
/ URBANIAK Władysław, ppor. /

Numer repertorium: 71 / 1946.

Ja, Józef Mielcarek, powołany do pełnienia obowiązków sędziego
Sądu Okręgowego, pełniący obowiązki notariusza w Toruniu, po-
świadczam, że

- a/ Alojzy Bednarski, zamieszkały w Toruniu przy ulicy
Zygmuntowskiej nr.14,
- b/ Władysław Urbania, zamieszkały w Toruniu przy ulicy
Dekerta nr.16.

powyższe swoje podpisy własnoręcznie w dniu dzisiejszym w mojej
obecności złożyli.

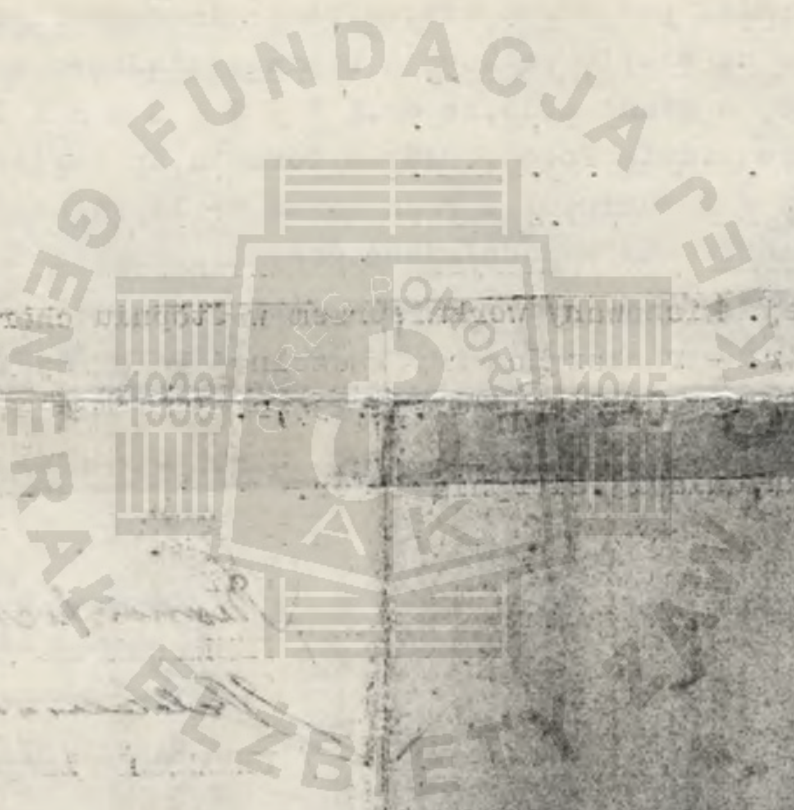
O tożsamości ich przekonałem się w braku rekognoscentów na pod-

podstawie okazanych mi legitymacyj oficerskich z fotografiami, wystawionych: Alojzemu Bednarskiemu za nr.1774, a Władysławowi Urbaniakowi za nr.3761.

Toruń, dnia dwudziestego trzeciego sierpnia tysiąc dziewięćset czterdziestego szóstego roku.

[Handwritten signature]
p.p.notariusza.

6

POLSKA RZECZPOSPOLITA
LUDOWA

PREZYDENT
POLSKIEJ RZECZYPOSPOLITEJ
LUDOWEJ

nadał

LEGITYMACJA

Ob. KRUSZEWSKI

Nr 46-90-3 MW

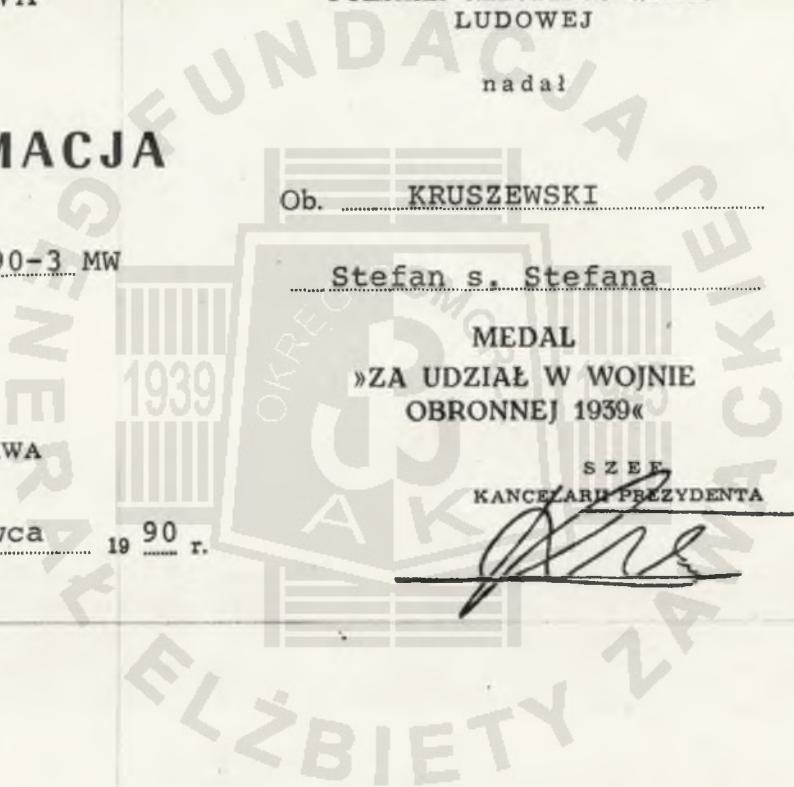
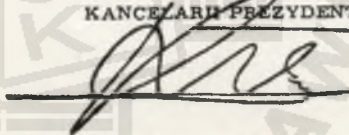
Stefan s. Stefana

MEDAL
»ZA UDZIAŁ W WOJNIE
OBRONNEJ 1939«

WARSZAWA

S Z E E
KANCELARIA PREZYDENTA

dnia 15 czerwca 19 90 r.

II. Materiały uzupełniające relacje: Gruzewski
Stefan

1. M. Ojczyk, biogram Gruzewskiego
Stefana, napis kserokop.

k. 1 s. 1

2. M. Ojczyk, biogram Gruzewski
Stefan, [w:] 500. biograficzny
konspiracji pomorskiej 1939-1945, Wyd.

FRAPAK, t. XXXV, Tom 2001, cz. 4, s. 84-85,

kserokop.

k. 1 s. 2-3

B i o g r a m

Kruszewski Stefan /1916 - 1998/ członek konspiracyjnej organizacji Polska Armia Powstania i Polska Armia Ludowa .
Urodzony 20 III 1916 r. w Turznie k. Torunia: syn Stefana i Anny zd. Brunatowska . Po ukończeniu Szkoły Wydziałowej w Toruniu w 1935 r. i po dalszych 4-ch latach nauki w zawodzie ślusarza uzyskał dyplom czeladnika w tym zawodzie .
Pierwszą pracę podjął w zakładzie ślusarskim u E. Röhra w Toruniu. Kampanię wrześniową odbył jako kierowca - łącznik , kurier na motocyklu z przyczepą w Armii Pomorze. Dostał się do niewoli niemieckiej, z której uciekł w październiku 1939 r. i powrócił do Torunia .
Przez cały okres okupacji pracował jako mechanik samochodowy w warsztacie naprawy samochodów u E Röhra w Toruniu .
Do P A P został wprowadzony przez st. ogn. Kazimierza Ignaszaka w 1939 r. W konspiracji współpracował z Alojzym Bednarskim ps. "Ksawery" /teściem/ , który był kier. łączności Garn. Toruńskiego organizacji "Grunwald" a po jej rozbiciu był członkiem PAP.
Przez cały czas gdy pracował w warsztacie samochodowym zajmował się sabotażem . Samochody przez niego remontowane w ilości około 25 szt były w ten sposób przygotowane do pracy , że po krótkim okresie eksploatacji następowało zużycie i zniszczenie części tłoka i cylindra w silniku samochodowym .
W 1943 r. na krótki okres był aresztowany przez gestapo za udzielanie pomocy jeńcom wojennym, ale na skutek interwencji szefa zakładu naprawy samochodów E Röhra był zwolniony .
Po wojnie pracował jako mistrz ślusarski w Toruńskiej Fabryce Szydłów i Stępli /Toral/ .
Od 1960 do 1976r był nauczycielem zawodu w Technikum Mechaniczno-Elektrycznym w Toruniu , aż do czasu przejścia na emeryturę .
W 1945 r. zawarł związek małżeński z Małgorzatą Bednarską , z którą miał dwoje dzieci , córkę *Teresę*.. i syna *A. Andrzej*.
Zmarł 6 III 1998 r. i jest pochowany na cmentarzu w Toruniu przy ul. Wybickiego .

AP AK , T. : Bednarski A. , Bednarska U., Kruszewski S. :
Sł. Kosp. Pom . , cz 2. s 32. Z a w a c k a E. , Szkice WSK.....

Michał Ojczyk

Kruszewski Stefan (1916–1998), członek organizacji „Grunwald”, następnie Polska Armia Powstania i Polska Armia Ludowa.

Urodzony 20 III 1916 r. w Turznie k. Torunia; syn Stefana i Anny z d. Brunatowskiej. Po ukończeniu Szkoły Wydziałowej w Toruniu w 1935 r. i po 4 latach nauki w zawodzie ślusarza uzyskał dyplom czeladnika. Pierwszą pracę podjął w zakładzie ślusarskim u E. Röhra w Toruniu. Kampanię wrześniową 1939 r. odbył w Armii „Pomorze” jako kierowca-łącznik i kurier na motocyklu z przyczepą. Dostał się do niewoli radzieckiej, z której uciekł w październiku 1939 r. i powrócił do Torunia. Przez cały okres okupacji pracował jako mechanik samochodowy w warsztacie naprawy samochodów u E. Röhra w Toruniu. Do „Grunwaldu” został wprowadzony w 1939 r. przez st. ogn. Kazimierza Ignaszaka. W konspiracji współpracował z Alojzym Bednarskim ps. „Ksawery” (teściem), który był kierownikiem łączności Garnizonu Toruńskiego organizacji „Grunwald”. Po rozbiciu „Grunwaldu” przez liczne aresztowania w 1940 r. Kruszewski i Bednarski zostali członkami PAP. Zajmował się sabotażem. Remontowane przez niego samochody (w liczbie około 25 szt.) po krótkim okresie eksploatacji wracały z powrotem

*Stow. biograficzny korp. pomorskiej 1939-45, 83
Wypł. FAPAK t. XXXV, tom 2001, z. 5*

do warsztatu z powodu zniszczenia części tłoka i cylindra w silniku. W 1943 r. aresztowany przez gestapo za udzielanie pomocy jeńcom wojennym, ale na skutek interwencji szefa zakładu naprawy samochodów E. Röhra został zwolniony.

Po wojnie pracował jako mistrz ślusarski w Toruńskiej Fabryce Szyldów i Stempli (Toral). Od 1960 do 1976 r., aż do czasu przejścia na emeryturę, był nauczycielem zawodu w Technikum Mechaniczno-Elektrycznym w Toruniu.

Zmarł 6 III 1998 r. i został pochowany na cmentarzu przy ul. Wybickiego w Toruniu.

W 1945 r. zawarł związek małżeński z Małgorzatą Bednarską, z którą miał dwoje dzieci – córkę Teresę i syna Andrzeja.

APAK, T.: Bednarski J.; Bednarska A., Kruszewski S.; Gąsiorowski A., PAP..., s. 12; Zawacka E., Szkice WSK..., s. 275, 288; Śl. konsp. pom..., cz. 2.

Michał Ojczyk

IV/11.

Korespondencja bieżąca: z rodziną
Kruszewskiego Stefane

1. Listy ^{do} Katedry Kruszewskiej
z 5.02.2001 wytypowane przez
Fundację w sprawie usupetnienia a
biogramu, napis kop. k. 1 s. 1
2. Listo Fundacji do Katedry
Kruszewskiej z 27.03.2001 r.,
napis, kop. k. 1 s. 2

FUNDACJA
Archiwum Pomorskie Armii Krajowej
ul. W. Garbary 2, tel. 65-22-186
87-100 TORUŃ

Toruń dnia 5 II 2001

L. dz. 214/RED/POM/2001
.....

Szanowna Pani
Małgorzata Kruszevska

87-100 Toruń

Szanowna Pani

W załączeniu przesyłam biogram Pani męża śp. Stefana
Kruszewskiego .

Proszę o informację czy podane fakty i daty są
zgodne .

W oczekiwaniu na wiadomość
od Pani pozostaję z
wyrazami szacunku i
poważenia.

.....
Dokumentalista mgr Michał Ojezyk

FUNDACJA
Archiwum Pomorskie Armii Krajowej
ul. W. Garbary 2, tel. 55-22-186
87-100 TORUŃ

2

Toruń dnia 27 III 2002 r.

L. dz. 986 Pom
.....

Szanowna Pani
Małgorzata Kruszewska

87-100 Toruń

Szanowna Pani

W załączeniu przesyłam Biuletyn Fundacji, w którym przedstawiona jest nasza ubiegłoroczna działalność natomiast nasza tegoroczna sytuacja finansowa podobnie jak w wielu instytucjach społecznych, jest tragiczna.

Dlatego też ośmielałam się zwrócić do Pani o pomoc finansową dla naszej Fundacji. W zamian oferujemy nasze wydawnictwa.

I tak np. w opublikowanej 5 części Słownika Biograficznego Konspiracji Pomorskiej jest biogram śp. Stefana Kruszewskiego.

Jeżeli Pani jest zainteresowana nabyciem tej publikacji informuję, iż koszt książki łącznie z przesyłką wynosi 25 zł, / można je przesłać na nasze konto /.

W oczekiwaniu na życzliwe przyjęcie naszej propozycji i pomoc życzę zdrowia z poważaniem.

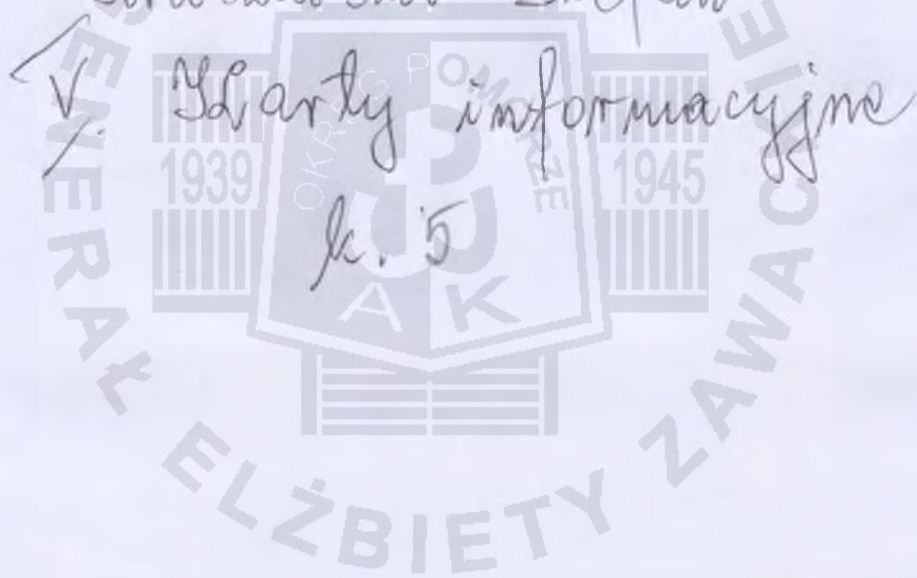
.....
Dokumentalista mgr Michał Ojczyk

T: M - 1078/1830 Tom.

Tomini

Kruszewski Stefan

Party informacyjnej
k. 5

mel Stefana Kowalskiego
z domu Kłopoty Bednarskiej
mł. Matgoraty Bednarskiej Kowalskiej
22 IX 87

Tam
roboty

Kowalski prac w 1939 w był w pełnieniu
przewodniczący (4 plot?) w Tam
kierownik motocykla z przydziałem był w
Kamp IX 39 Armii Pomorskiej

Me zleceniu "Ignorancja opinia" 4 plot
przetworzył Kowalski, działa w samo-
tam samochodowym pracując jako mechanik
mł. Samochodowy w Tam przy ul. Pod-
miany S. Różni - do 1945
cisze roboty zleceń

57

Kruszewski Stefan

Toruni
PAP-PAL

Urn. 20.03.1916 r. m. Turzno k. Torunia,
syn Stefana i Anny z d. Drunatowskiej.
Służba w WP od 24.02.38 r. do 23.09.39 r.,
nikola niemicka do 24.09.39 - zabrony.
w PAP-PAL od listopada 1939 r. do 18.01.1945 r.,
w marcu 1942 r. przyjął III gr. nln.

Adres: Toruni, ul. Smółceńska 22 "C" / 15

źródło: ZKRP Toruni, T.i. Kruszewski S.,
nr 790/2

HMM-95

Braci 3

Kruszewski Stefan

Janna-Urszula Bednarska, ps. "Ula" otrzymała
w marcu 1943 r. ze strony od swojej pra-
wicznej Marii Nowickiej, ps. "Charlotte" polecenie
utrzymywania kontaktu z kilkoma młodymi
towarzyszami m. in. ze Stefanem Kruszewskim

rel. Janny-Urszuli Bednarskiej - R-147

KP-1193

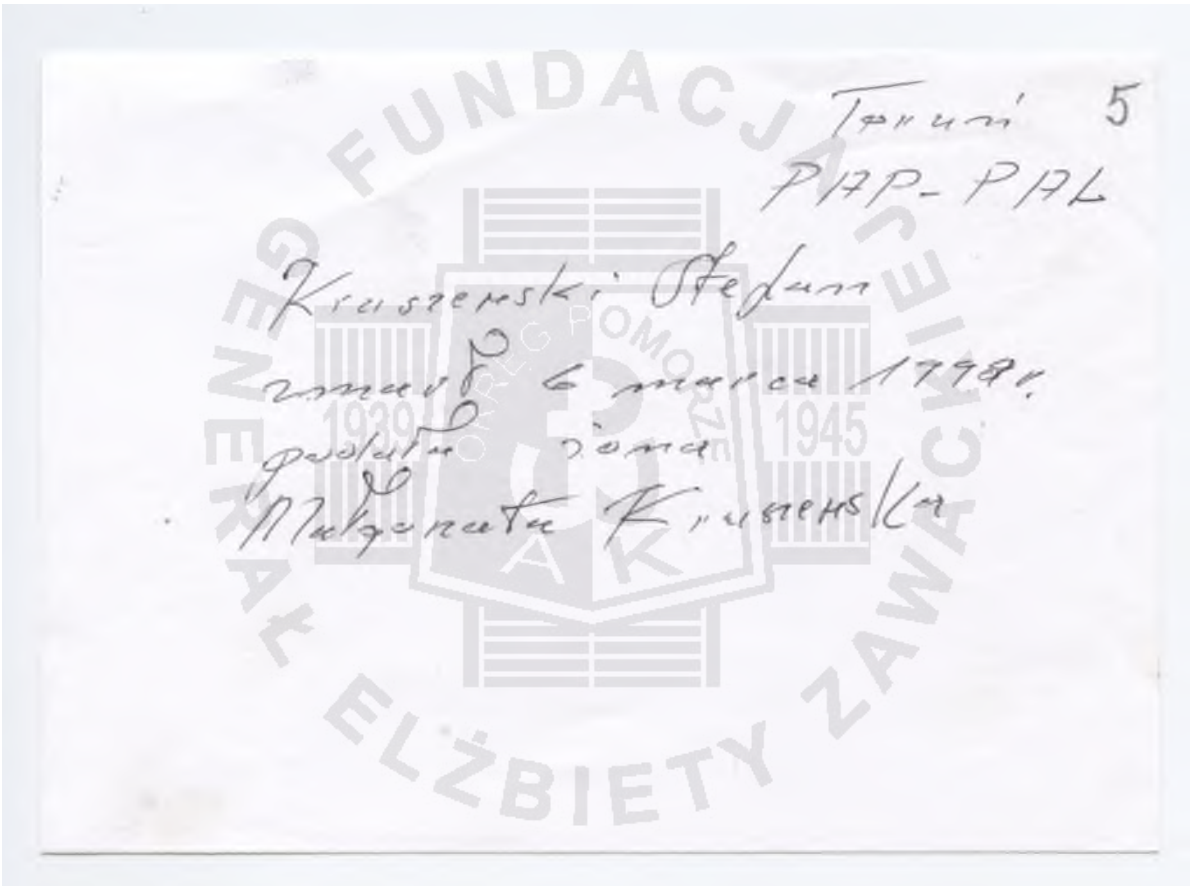
Lopuszewski Stefan

Tomii 4 5
"Grunwald"
- PAF

Po rozkroku "Grunwaldu" w XI 1940
przeszedł do PAF (Polskie Armia
Powstania).

zob. pr. mgr. K. Beszyński, Pożegnalnie
org. kemp. w m. Tomiu ..., s. 45
(bibl. Fund.)

MS. XII 104

Kruszewski Stefan

